

RÉVÉSZ SÁNDOR

TÖRTÉNELEM- CSINÁLÓK

Kurucok, díszgojok, szoclibek,
hazaárulók, zsidóbérencek és más hazafiak



EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2026

www.alexandra.hu • www.moobius.hu
www.europakiado.hu



Supka Géza (1883–1956)

AZ ABSZOLÚT FEJMUNKÁS

Régész, művészet- és általános történész, orientalista, irodalmár, újságíró, politikus, fordító, aki mindenhez (is) értett, és mindenről (is) írt. A polgári középosztály legelkötelezettebb osztályharcosa, aki reménytelen pártok és szabadkőműves-páholyok élén harcolt a polgári radikalizmus eszményeiért.

A családjáról azt vallotta, hogy első ismert őse, a mohácsi vész idején élt Supka Mátyás óta valamennyi fölmenője magyar városi polgár volt. Azért csak jutott neki egy kis nemesi vér is, mivel anyai ágon Kazinczy Ferencnek is, báró Eötvös Józsefnek is rokona volt, de mindenesetre teljes mértékben polgári öntudattal élt.

Supka Dezső hivatalnok fia Budapesten született, élete nagy részét a fővárosban élte le. A szatmárnémeti katolikus gimnáziumban jelesre érettségizett 1900-ban. Versekert írt, Munkácsy Mihály halálára és Petőfi halálának ötvenedik évfordulójára költött ódáiért jutalmat kapott. Különböző rendezvényeken hegedült, zongorázott, saját gitárkíséretével régi magyar románcokat adott elő. A barátai által írt *Csókország* című zenés mesejáték zenéjét ő szerezte. A művet sajnos nem adták elő soha.

Budapesten, Grazban és Párizsban tanult régészetet és művészettörténetet, Kolozsvárott diplomázott.

1904-től a Nemzeti Múzeum régiségtárában dolgozott szakdíjnyújtás nélkül, majd fizetetlen, később fizetett segédörként, még később örként, 1918-tól igazgatóként. Közben 1916–17-ben a bécsi egyetemen tanított. A világháborús katonáskodást alkalmatlanként megúsza. Nem sokáig igazgatta a régiségtárat, mert az őszirózsás forradalom kirántotta

állásából, majd amikor rövid emigrációjából hazatért, a Károlyi-forradalomban való részvétele okán kirúgták a múzeumból.

Pályakezdő tudósként rengeteg előadást tartott belföldön és külföldön Olaszországtól Németországon át Svédorszáig a legkülönbözőbb témákban, a hangszertörténetől a preraffaelitákig. Ifjú segédörként őt küldözgették mindenová, ahol valami régit és érdekeset véltek lelni a földben. Így tárja fel a budafelhévízi Szentháromság-templom maradványait, amikor a Margit-körúton egy építkezésnél sírokat és csontokat találnak. Erről írja első könyvét, *A budafelhévízi Szentháromság-templom* címmel, amelyet továbbiak követnek, mint a *Lehel kürtje*, *A százéves Régiségtár* vagy a *Motívumvándorlás a korábbi középkorban*. Válogatást fordított és szerkesztett jozefinista lélekkel II. József leveleiből, majd I. Vilmos írásából, lefordította Fournier Ágoston *I. Napoleon életrajza* című művét, később maga is írt könyvet a császárról.³⁰⁸ Már a tízes években polihisztorként emlegették.

Ő hozta be Magyarországra azt a történeti irányzatot, amely a Rómacentrikus történelemértelmezéssel, történelemtanítással, a Róma – keresztény középkor kontinuitással szemben a nagy keleti kultúrák meghatározó szerepét hangsúlyozta: „Ha egyszer a szemünk hozzászokik olyan távlatokhoz, amiket ekkoriban India és Kína jelentett az emberiség számára, akkor belátjuk, hogy Róma csak azok számára jelenti a világ közepét, akiknek valamelyes érdekük fűződik ehhez a belátáshoz. Róma az európai kontinensnek a nyugati végén csak *egy kis incidens* erejével hatott az emberiség fejlődésére. A kulturális események Antióhiánál kezdődnek, a vitatkozások Rómában a Petrinusok és Paulinusok kicsinyes vitáiban merültek ki. Nagy Konstantin szeme látta meg, hogy az ázsiai rohamot Bizánc állítja meg, itt gyülemlik fel, amit az európai kultúra gátra állít és gátra hord. A hellenizmus és elázsiasodás között Bizánc áll.”³⁰⁹ Lelkesen tudósított a müncheni nagy „mohamedán” kiállításról, az iszlám művészet fontosságát hangsúlyozta, és ki is képezte magát orientalistának.

E tudományos álláspont mögött politikai motiváció is meghúzódott: a polgári radikálissá érő ifjú harca a konzervatív római katolikus egyház közéleti befolyása ellen. Át is pártolt a legszabadabb szelleműnek vélt

³⁰⁸ *Nagy Napoleon*. Enciklopédia, Budapest, 1927.

³⁰⁹ Bizánc – Dr. Supka Géza felolvasása. *Világ*, 1913. december 21. 13. o.

keresztény felekezethez, az unitáriushoz. 1910-ben felvették a Corvin Máttyás szabadkőműves-páholyba.

Ekkoriban lép fel a középosztály megszervezésének protagonistájaként. Hatalmas terjedelemben számolt be 1911-ben a *Pesti Hírlap*-ban a Münchenben megrendezett III. középosztályi kongresszusról azzal a konklúzióval, hogy „*a középosztály, önálló existenciáinak gazdag tömegével, az a társadalmi réteg, amely erkölcsi és anyagi súlyával az államnak annyira szükséges békés és szerves fejlődését egyedül biztosíthatja*”.³¹⁰ 1916-ban első számú fórumának, a radikális *Világ*-nak a hasábjain cikksorozatot publikált a középosztály megszervezéséről. „Magyarországon van középső népréteg – amely t. i. a tőkejádék és a szervezett munka között morzsolódik –, de *középosztály* nincs, mert ennek első kritériuma az osztályérzés, a szervezettség; ez pedig a magyar társadalom középső rétegeiben teljességgel hiányzik.”³¹¹ Márpedig minél jobban szervezettek az osztályok, minél több eszköz áll a rendelkezésükre érdekeik kifejtésére, annál kevésbé állhat az állam egyetlen osztály szolgálatában, annál kevésbé lesz pusztító az osztályharc, az osztályok kooperációja annál inkább biztosítja a társadalom egészének boldogulását. Törvénytervezet is készített a középrétegek legtudatosabbikát, az értelmiségieket, Supka kedvenc szavával, a „fejmunkásokat” összefogó kamaráról.

Nem volt háborúellenes az első világháború kezdetén. Úgy vélte, hogy Magyarország az az európai ország, ahol az antagonisztikus keleti és nyugati világfelfogás összebékülésére van valamilyen esély, és a Németországtól Törökorszáig érő szövetségben éppen ez testesülhet meg.

A „fajmagyarság” dicsőítőivel vívott tollharcnak ekkoriban ő lett az egyik élharcosa a magyar sajtóban. „[...] máig is végzetünk az a hárombetűs kis fantom, hogy: »faj«.”³¹²

1914-ben radikális szabadkőművesek megalakították az Országos Polgári Radikális Pártot, amelynek vezetőségében Jászi, Ady, Polányi Károly mellett Supka is ott volt ügyvezető igazgatóként. Mivel a háború miatt nem voltak választások, így a párt csak egy 1917-es időközi válas-

³¹⁰ Supka Géza: A középosztály nemzetközi szervezkedése. *Pesti Hírlap*, 1911. október 15. 41. o.

³¹¹ Supka Géza: A magyar középső néposztályok szervezése. (Első cikk.) *Világ*, 1916. március 14. 6. o.

³¹² Supka Géza: Turáni szolidaritás. *Világ*, 1914. november 4. 1. o.

táson indíthatott jelöltet Budapest első kerületében. Supkát indították. A kormánypárti jelölt 945 szavazatot kapott, Supka 334-et. A *Világ* ezt az eredményt a párt „teljes erkölcsi győzelmé”-nek³¹³ értékelte, tekintetbe véve, hogy a választás kiírása és a voksolás között mindössze kilenc napja volt a helyi szervezettel sem rendelkező, pénztelen pártnak, amelynek jelöltjét csak a bátrabb és függetlenebb polgárok támogathatták nyílt szavazáson. Diákokat vezényeltek ki tüntetni Supka ellen, akit lezsíráztak, pogrommal fenyegetőztek. A kormánypárti sajtó azt hirdette, hogy a kormány nemzetiségi politikáját élesen bíráló Supka a cseh, oláh, rác érdekeket képviseli a magyarsággal szemben, és osztrák járom alatt akarja tartani az országot.

Az őszirózsás forradalom napján Supka a forradalom főhadiszállásán nyüzsgött az Astoria szállóban. Ő menekítette ki onnan a közgyűlölet kitüntetett célpontját, a doberdói hóhérnak becézett Lukachich Géza táborkot.

Károlyi Prágába küldte követnek Supkát. Fontos és kellemetlen poszt volt ez, mivel a cseh hadsereg különböző ürügyekkel folyvást kiterjesztette a megszállt területet, és Supkának kellett volna tárgyalásos úton megállítani őket.

Supka a kommunistáktól távol állt, a pártján belül erősödő kommunistabarát szárnyal szemben is fellépett, de a kapitalizmusnak sem volt a híve. Azt hirdette ekkor, hogy csak a munkával szerzett tőkének van létjogosultsága. Demokrata volt, és távlatilag internacionalista, aki „azt fejtegette, hogy a radikális politikával fokozatosan fejlesztett demokraciákat a nemzetfölötti közület fogja felváltani”.³¹⁴

A Tanácsköztársaság politikai életében nem vett részt. Egy ifjúsági folyóirat, az *Új Világ* felelős szerkesztőjeként tűnt föl a neve – ám talán csak egy szám jelent meg még a Tanácsköztársaság első napjaiban.

1919. október elsején a *Világ*-ban ír a forradalom elfajulásának okairól. Többek között ezt: „1918. október 27-ikére tervbe volt véve és elő volt készítve az ország 27 városában »Fejmunkás Szövetségek« megalakulása, amelyek ennek a haladó szabadelvű koncepciónak megannyi gyűjtőhelye lettek volna s feltétlenül megakadályozták volna azt a bedőlési folyamatot, amellyel az októberi forradalom után az intellektüel-

³¹³ Az I. kerületi választás. *Világ*, 1917. december 7. 4. o.

³¹⁴ Készülődés a választásokra. *Világ*, 1919. március 4. 3. o.



8. ábra: Szent István körút, az Ünnepi könyvhét pavilonja a Vígszínház (ekkor a Magyar Néphadsereg Színháza) előtt. Budapest, 1958 (Forrás: *Fortepan*, fotóadományozó: Hunyady József)

lek ezrei bezuhantak a szociális demokrata pártba s ezzel ott sajnálatos optikai csalódást idéztek elő: a pártban azt hitték, hogy immár tényleg az egész ország szocialista – holott még a liberalizmus nevelő iskoláját se járta meg.”³¹⁵

Emigrált, de hamarost hazatért. A Nemzeti Múzeumból persze kirúgták. Régiségboltot nyitott, és hírlapíróként tevékenykedett. Sok lapba írt, de a *Világ* volt az otthona, amíg 1924-ben meg nem szűnt. Később a miskolci *Reggeli Hírlap* foglalkoztatta munkatársként, ahol közreadta harmincrészes sorozatban az elmúlt tíz év történetét „A nagy dráma” címmel (a cikksorozat könyv alakban is megjelent). Ebben rengeteg adattal, dokumentummal cáfolja a hivatalos Magyarország bűnbakképző teóriáit és az „ellenforradalmi rágalomözönt” az összeomlás és Trianon okairól. A főügyészség beperelte Supkát, és zárolta a művet. Elhúzódozó bírósági eljárás végén a szerzőt felmentették, és a könyvet 1927-ben kiengedték a zárlatból.

A könyvhét gondolata Supkától származik. Amikor 1927 júniusában a könyvkereskedők miskolci kongresszusán az erre vonatkozó elképze-

³¹⁵ Supka Géza: Uj szabadelvűség. *Világ*, 1919. október 1. 2. o.

léseit előadta, a jó olasz példára, a fasiszta író, Enrico Corradini kezdeményezésére hivatkozott. Méltatta „a könyvnapnak *nagy és a néma irredenta szempontjából való óriási jelentőségét*, majd a magyar könyvkereskedőket *Lindbergh*-hez hasonlítja azzal a különbséggel, hogy ezeknek három tengert kell átrepülniök: *a tudatlanság, az osztályellentétek és a Trianon által teremtett határok tengerét*. A könyvnapoknak éppen az volna a legfőbb céljuk, hogy *az elszakított magyaroknak kulturális egységét megteremtse*”.³¹⁶ A könyvnapok szervezőbizottságának társelnökéül a kormányfő feleségét, Bethlen Istvännét és a kultuszminisztert, Klebelsberg Kunót ajánlotta. Az Írók Gazdasági Egyesületének megalakítását és az íróhetek megrendezését is ő kezdeményezte.

1934-ben Hóman Bálint visszavette a Nemzeti Múzeumba az Országos Széchényi Könyvtárhoz rendelt könyvtárosnak.

Folyóirata, az 1926-ban alapított és 1931-től az 1939-es betiltásáig általa kiadott (jövedelme jelentős részét felemésztő) *Literatura* a hivatalos kultúrpolitikával élesen szemben álló szellemiséget képviselt.

Hitler hatalomra jutása után Supka számos Hitler-ellenes cikket publikált.

A két világháború között a már említett Napóleon-életrajz fordítása mellett könyvet írt az 1848-as forradalomról, Báthory Erzsébetről, a háborúk technikátörténetéről. Lefordította Verne *Sztrogof Mihály*-át.

Egyik vezetője volt a német megszállás után létrehozott náciellenes Szabadság, Emberség, Magyarság Mozgalomnak. Ebből alakult meg 1944 őszén a Polgári Demokrata Párt. Az ellenállás egyik fontos központja a Pajor Szanatórium volt. Itt tevékenykedett az ellenállásban (és lábadozott műtéte után) Supka is. Innen vitték el kétszer a nyilasok.

A világháború után sajátos helyzetbe került. Egyrészt elismerték, rehabilitálták, behívták az ideiglenes nemzetgyűlésbe, kinevezték a Nemzeti Múzeum igazgatójának, mi több, az összes magyarországi múzeum elnökének. Az Akadémia levelező tagja lett, alelnök a pártjában és főszerkesztője a párt lapjának, az újra megjelenő *Világ*-nak. Az 1920-ban betiltott szabadkőművesség újra szabad lett, a páholyok visszakapták működési engedélyüket és ingatlanjaikat, és Supkát választották nagymesternek. Az ekkor megalakuló női szabadkőműves-páholyok,

³¹⁶ A könyvkiadók és könyvkereskedők pütkösdi parlamentje Miskolcon. *Reggeli Hirlap*, 1927. június 8. 6. o.

az Eastern Starnak pedig Rónay Mária, Supka munka- és élettársa lett a főtitkára. (Supka nem vált el a feleségétől, Gere Gizellától, egyetlen gyermeke, Supka Magdolna művészettörténész szülőanyjától.)

Másrészt Supka pártja nem volt benne a kormányzó koalícióban, nem kapott lehetőséget rá, hogy számottevő erővé növekedjék. Ellenzéki pártnak számított, bármennyire szemben állt a régi rendszerrel, bármennyire üdvözölte az új világot. Supka meg is írta: „Szabad polgárok és szabad kőművesek szabadon dolgozhatnak az ország újjáépítésén. Éppen ezért nem értjük, hogy a polgári demokráciát megint kifelejtették a munkából. Nem szoktunk felkapaszkodni olyan Pullmann-kocsira, ahova nem hívnak minket, de már most jelezzük szerény óhajunkat: az újjáépítő vonatról a haladó polgárság sem akar lemaradni. Mi is ott leszünk, ha másképp nem, hát, mint ötödik kerék.”³¹⁷

A munkáspártok, kivált a szociáldemokraták rögvest meg is támadták Supkát. Nevetségessé bagatellizálták a „fehéragyag”, „selyempárnás” ellenállást a Pajor Szanatóriumban. Azt állították, hogy Supka kikun-csorogta magának jobboldali segítséggel, hogy „kebelbarátja”, Hóman Bálint, a „nyilas pufi” rehabilitálja őt. Hitler magyarországi helytartójának akart díszsorfalat állíttatni az írókkal. Gömbös kezére játszotta át a *Világ*-ot. Babits a szemére vetette, hogy nem volt híve a szegedi gondolatnak, nem volt bátorsága saját névvel írni a *Népszavá*-ba. Ez utóbbi (miként nagyrészt a többi is) éppen a *Népszavá*-ban jelent meg, ahová nyolc éven át cikkek sokaságát írta a saját nevében, mígnem éppen a szerkesztőség kérte meg őt 1939-ben, a *Literatura* betiltása után, hogy inkább álnéven írjon. Supka részletesen válaszolt az összes vádra a *Világ* 1945. május 31-i számában.

Supka és pártja továbbra is hadban állt az egyházzal, és támogatott minden egyházellenes lépést. A pócspetri tragédiáról és az iskolák államosításáról éppen úgy írt a *Világ*, mint a *Szabad Nép*. Mindszenty József letartóztatása után Supka szabadkőműves nagymesterként levelet intézett a világ szabadkőműveseihez, amelyben leszögezte, hogy a Mindszenty-ügynek semmi köze a vallásszabadsághoz, az egyszerű politikai bűnügy. Magyarországon mindenki szabadon gyakorolhatja

³¹⁷ Gerő miniszter legény a talpfán – Vasútépítés a sajtó tükrében. *Ludas Matyi*, 1945 1. évf. 3. sz. 8. o.

a vallását. Mindszenty a Habsburg-restauráció érdekében folytatta külföldről pénzelt aknamunkáját.³¹⁸

Az 1945-ös választásokon a PDP nem került be a parlamentbe. Az 1947-es választásokon, amikor a kommunista párt az ellenzéki erők megosztásában volt érdekelt, már bekerült három képviselővel, köztük Supkával, aki a kampány során természetesen az egyházak égisze alatt fellépő ellenzéki pártokat ekézte. A PDP-t pedig úgy ajánlotta a választók figyelmébe, mint amely az igazi magyar szabadelvűséget képviseli, a félelem nélküli életért és a magántulajdon sérthetetlenségéért küzd. Nem az osztályharcot hirdeti, mint a munkáspártok, hanem az osztályok megbékítését, a polgár egyetemes eszméjét, és a kollektívizmus ellenében az egyént, az egyéni szabadságot és kezdeményezést állítja a középpontba.³¹⁹

Amikor az önálló politikai tevékenység minden lehetősége megszűnt, Supka nem emigrált, nem szolt, csak mindenről lemondott. A képviselőségről, a Nemzeti Múzeum igazgatóságáról, a nagymesterségről (még éppen a szabadkőművesség újbóli betiltása előtt), a főszerkesztőségről. Kivonult az irodalmi és a tudományos életből is, és nem volt többé levelező, csupán „tanácskozó” tag az Akadémián.

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy belső kiadványában, a *Kelet* utolsó, 1950/6. számában jelent meg utolsó érdemi írása „Egy mester búcsúzik a világtól” címmel (Shakespeare *Vihar*-ának Prosperójáról...).³²⁰

A halálos ágyán még kitüntették a Munka Érdemrend arany fokozatával. A *Magyar Nemzet* 1956. május 24-én ad hírt a kitüntetéséről, 27-én a haláláról. Ezenkívül az *Irodalmi Újság* közölt róla nekrológot, a *Szabad Nép*-ben, a *Népszavá*-ban csak mínuszos hírt ért a halála.

Élete végén írt emlékiratai hatvan évvel a halála után jelentek meg *Egy elforgácsolt tudós-élet* címmel.

³¹⁸ Vallásüldözés? / Is religion persecuted in Hungary? *Haladás*, 1949. 5. évf. 4. sz. 1–2. o.

³¹⁹ *Tájékoztató*, 1980. 2. sz. 13. o.

³²⁰ Supka Géza: Egy mester búcsúzik a világtól. *Kelet*, 1950. 35. évf. 6. sz. 3–5. o.

TARTALOM

Bevezetés	5
Gróf Zichy Ödön (született Eugen [Jenő] 1809–1848) – A HAZAÁRULÓ HAZAFI.....	9
Horvát(h) Boldizsár (1822–1898) – „A LIBERÁLIS LEVEGŐ A FŐ”	19
Gróf Lónyay Menyhért (1822–1884) – KÖZHASZON ÉS KÖZUTÁLAT	29
Báró Sennyei Pál (1822–1888) – A TÖRPE MINORITÁS ÓRIÁSA.....	39
Salamon Ferenc (1825–1892) – A TANSZABADSÁGHARCOS.....	47
Csemegi Károly (1826–1899) – „AZ UTOLSÓ MAGYAR LATEINER”	55
Kállay Béni (1839–1903) – A MAGYAR GYARMAT ALKIRÁLYA.....	65
Szilágyi Dezső (1840–1901) – A LIBERÁLIS CSÉPLŐGÉP.....	75
Bánffy Dezső (1843–1911) – ADY ÉS A SOVINISZTA BASA	83
gróf Khuen-Héderváry Károly (1849–1918) – FERENC JÓZSEF KEDVES GRANICSÁRJA.....	93
Justh Gyula (1850–1917) – II. BOTTYÁN	103
Lukács László (1850–1932) – RÉGI IDŐK MUMUSA.....	113

Kristóffy József (1857–1928) – A VÁLASZTÓJOG GYŰLÖLT PRÓFÉTÁJA	123
Lovászy Márton (1864–1927) – A NYUGATOS KURUC	135
Urmánczy Nándor (1868–1940) – AZ ELFELEDETT FÖLFEDEZETT.....	145
Gaál Gaszton (1868–1932) – A BOGLÁRI DON QUIJOTE.....	153
Csizmadia Sándor (1871–1929) – „SZIKRÁKAT SZÓRVA, LÁNGOKAT LEHELVE...”	163
Alexandru Vaida-Voevod (Vajda Sándor, 1872–1950) – A NAGYOSZTRÁK NAGYROMÁN.....	173
Habsburg József főherceg (1872–1962) – A LEGKURUCABB LABANC	181
Gróf Bánffy Miklós (1873–1950) – AZ ERDÉLYI KAZINCZY	189
Gratz Gusztáv (1875–1946) – AZ ELSŐ SZOCLIB	197
Beniczky Ödön (1878–1931) – EGY ANTISZEMITA „ZSIDÓBÉRENC”	205
Garbai Sándor (1879–1947) – A „DÍSZGOJ” MAGÁNYOSSÁGA.....	215
gróf Esterházy Móric (1881–1960) – A LETARTÓZTATÁSRA TEREMTETT GRÓF	225
Supka Géza (1883–1956) – AZ ABSZOLÚT FEJMUNKÁS	237
Friedrich István (1883–1951) – A VÁLOGATOTT JOBBSZÉLSŐ.....	245
Drozdy Győző (1885–1970) – AZ ELLENSZELEK LOVASA.....	253
Eckhardt Tibor (1888–1972) – MINDENKI HAZAÁRULÓJA.....	263
Sík Endre (1891–1978) – EGY VIHARTŰRŐ SZELLEM.....	271

Karikás Frigyes (1891–1938) – A GOJ MÁZLIJA.....	279
Bródy András (Андрей Броды 1895–1946) – MAGYAROROSZ MINDHALÁLIG.....	291
Málnási Ödön (1898–1970) – EGY NEMZETI KERESZTÉNY MARXISTA NYILAS	301
Mihelics Vid (1899–1968) – A MINDEN LÉBEN KATOLIKUS.....	311
Képjegyzék	323